

Із душею кристалічної чистоти

У Російській імперії диплом лікаря тривалий час могли отримати тільки чоловіки. У середині XIX ст. жінки, спираючись на вже розвинуту систему жіночої середньої медичної освіти (акушерські, фельдшерські школи), почали боротися за право отримати й вищу медичну освіту. Окремим жінкам це вдавалось як у Росії, так і за кордоном. У 1897 р. у Петербурзі нарешті відкрили Жіночий медичний інститут. Перший його випуск 112 студенток відбувся у 1902 р. Інші подібні заклади (медичні факультети Вищих жіночих курсів, жіночі медінститути) почали відкриватися в університетських містах країни з 1905 р. Випускниці таких жіночих медичних закладів отримували звання «жінка-лікар» і мали право надавати медичну допомогу тільки жінкам і дітям.

На засіданні Попечительної ради Миколаївської міської лікарні 8 січня 1903 р. розглядалося прохання жінки-лікаря Марії Карлівни Петерс про прийняття її на посаду штатного молодшого ординатора. Рада вирішила розглядати це прохання після оголошення, як це було прийнято в лікарні, про вакансію в газеті «Русский Врач». Після оголошення надійшло 6 заяв лікарів. За результатами закритого балотування поданих кан-дидатур Попечительна рада перевагу (10 голосів за і 2 – проти) надала М. К. Петерс.

Марія Карлівна народилась у 1873 р. у Казані, закінчила 1-у Варшавську гімназію у 1889 р. із золотою медаллю. У 1890 р. переїхала до Петербурга, де вступила на педагогічні курси на математичний відділ. Закінчила курси у 1893 р. зі срібною медаллю і була запрошена викладачем математики в одну з жіночих гімназій міста. Пропрацювавши три роки в гімназії, Марія Карлівна в числі перших вступила до щойно відкритого 1897 р. у Петербурзі Жіночого медичного інституту. В інституті вона вчилася й одночасно займалася медициною під керівництвом відомих професорів М. М. Феноменова і М. Я. Чистовича. Студенткою на канікулах вона їздила працювати серед голодуючого населення Казанської губернії, працювала віспошчеплювальною під час віспенної епідемії в Петергофському повіті Петербурзької губернії.

Петерс М. К. закінчила інститут у 1902 р. з відзнакою і продовжила працювати в гінекологічному відділенні Петропавлівської лікарні. У січні 1903 р. отримала місце 2-го лікаря в Старооскольській земській лікарні Курської губернії. Але, відчуваючи недостатню практичну підготовку для складної роботи земським лікарем, Марія Карлівна вирішила попрацювати декілька років під керівництвом досвідчених лікарів у якійсь великій міській лікарні та набути досвід, достатній для багатогранної земської діяльності, до якої вона прагнула. Так М. К. Петерс опинилася в Миколаєві.

Марія Карлівна із старою матір'ю і сестрою переїхала з Петербурга і з 15 березня 1903 р. почала працювати в Миколаївській міській лікарні. Пізніше миколаївська газета про неї писала: «При солидной научной подготовке М. К. Петерс отличалась удивительной скромностью, вечно умалая свои знания. Тихая, незлобивая, всегда ласковая с больными и окружающими, она сделалась общей любимицей в больнице и пользовалась громадным вполне заслуженным уважением среди товарищей-врачей». Про роботу Петерс лікарем газета також писала: «Она была до несправедливости строга к себе. Душа её вечно страдала за каждого больного. Она, например, никак не могла мириться с малейшим ухудшением в состоянии здоровья больного, хотя бы в этих случаях и сама наука была бессильна. Ей всё казалось, что она во всём виновата. Близкие люди, умевшие ценить этого прекрасного человека, сколько раз убеждали её: «Мария Карловна, пощадите себя, так невозможно. Вас не надолго хватит». І дійсно, сумлінна і самовіддана праця М. К. Петерс була не довгою.

У суботу 28 серпня 1904 р. головний лікар Миколаївської міської лікарні Л. В. Смірнов при вранішньому обході палат у гінекологічному відділенні застав хвору жінку, яка чекала лікарського прийому. Хвору Лукерію Бугаєнку у Миколаївську лікарню з Нової Одеси привіз її чоловік. У жінки після пологів уже 4 дні не виходила плацента і потрібна була операція з її видалення. Тому Бугаєнко та її чоловік звернулися до Смірнова з проханням допомогти хворій, але за умови одразу після операції відпустити хвору додому.

Смірнов не погодився з такою умовою і заявив подружжю, що після такої, не дуже складної операції, усе ж можуть бути серйозні наслідки, особливо, якщо хвору одразу після операції повезуть поганою дорогою досить далеко в Нову Одесу.

Подружжя Бугаєнків це не влаштувало і вони попрямували до міста. Об'їхавши фургоном із хворою медичні заклади та приватних лікарів міста, вони ніде не отримали допомоги через свою неправильну з погляду медицини вимогу і повернулися до міської лікарні.

У той день М. К. Петерс на прохання свого колеги позачергово заступила на чергування по лікарні. До неї явилися Бугаєнки і просили допомоги вже без жодних умов, адже стан хворої погіршувався. Петерс прийняла хвору і по телефону отримала дозвіл від головного лікаря зробити загальною нескладну операцію. Зробивши за участі лікарняної акушерки та сестри милосердя в операційній гінекологічного відділення під хлороформним наркозом операцію, Петерс як спеціаліст із гінекологічних захворювань звернула увагу, що стан хворої став швидко погіршуватися і через 10 хвилин вона, незважаючи на ужиті заходи, померла.

Петерс була приголомшена. Вона збілділа, схопилася за голову і вибігла з палати померлої. Зайшовши в перев'язувальну кімнату, Петерс узяла шприц, флакон із розчином кокаїну і пішла в кімнату чергового по лікарні. Невдовзі в цю кімнату зайшов один із служителів і застав Петерс у такому стані: вона лежала на дивані з дивно розкритими очима, все тіло пересмикували судоми, на підлозі валився шприц і порожній флакон із рештками кокаїну. Покликаним службовцям, що збіглися, Петерс чітко, але слабким голосом сказала, що вона отруїлася кокаїном. Викликали із сусіднього морського госпіталю чергового лікаря. Але Петерс уже померла.

Покійна залишила два листи. Один – колезі-лікаря, другий – рідним, із якого стало зрозуміло, що вона вважала себе винною у смерті хворої Бугаєнко, «а раз из-за неї погиб человек, то дальнейшее существование она считает для себя невозможным» [5].

Хоронили М. К. Петерс із лікарні. У відспівуванні померлої брали участь усі лікарі, фельдшери, сестри милосердя та інші персонал, головний доктор морського госпіталю М. М. Морачевський, виконувач обов'язків міського голови П. С. Греховодов, члени Попечительної ради лікарні, гласні міської думи, члени правління Товариства лікарів Миколаєва на чолі з головою старшим лікарем градоначальства Л. Г. Ратнером, лікарі Єврейської лікарні, вільнопрактикуючі лікарі, аптекарі та чисельна публіка. Прийшло багато жителів Слобідки, «особенно женщин, горячо молившихся за упокой души хорошего человека, которого так полюбила простая слободская масса».

Було багато вінків, серед яких особливу увагу звертав скромний вінок із живих квітів із написом: «Глубокоуважаемой Марии Карловне, сердечному и отзывчивому врачу – от благодарных больных». У траурній церемонії в лікарні та на цвинтарі брали участь багато містян. Церемонія була настільки зворушливою, що «редкий из присутствующих был в состоянии подавить душившие его слёзы».

Потім лікарі встановили, що смерть хворої Бугаєнко після операції сталася від тромбоемболії серця через не видалену своєчасно плаценту і запалення матки, що прогресувало. Вини Петерс у цьому не було.

Товариство лікарів міста вирішило встановити за свій рахунок пам'ятник на могилі Петерс. Лікарі міської лікарні, бажаючи увіковічити пам'ять колеги, домовилися встановити в кімнаті чергового лікаря портрет М. К. Петерс, а також портрети ще двох своїх товаришів, що трагічно загинули: «врача Стратиевского, умершего от заразы при спасании дифтеритного больного и врача Майхровского, умершего на своем посту при исполнении долга».

Про трагічну смерть М. К. Петерс писала преса країни, тому цей випадок став широко відомим і викликав співчутливі відгуки. Так, головний лікар Миколаївської міської лікарні Смірнов отримав від свого попередника, колишнього головного лікаря доктора медицини Ю. Ю. Трейберга, а тепер професора Петербурзького жіночого медичного інституту таку телеграму: «Глубоко потрясён известием о трагической кончине молодого товарища. Разделяю Вашу глубокую скорбь о незаемимой утрате этого редкого друга больных» [6]. Цей випадок спричинив тривале обговорення стану організації медичної допомоги, діяльності медичних закладів і лікарів. Адже стався він у період Російсько-японської війни, коли на театрі бойових дій гинули тисячі життів, тому реакція на смерть Петерс в одному з російських видань була як ніколи актуальною і повчальною: вона повинна була «пробудить во всех грозное сознание страшной ответственности за чужую жизнь: пусть поймут все, что не только в том бранный подвиг, чтобы погубить возможно больше врагов, но и в том, чтобы сохранить больше человеческих жизней».

20 вересня 1904 р. Попечительна рада міської лікарні вшанувала пам'ять М. К. Петерс і висловила співчуття її сім'ї. Потім рада розглянула заяви гласного міської думи Г. А. Властелиці та головного лікаря міської лікарні Л. В. Смірнова про допомогу сім'ї жінки-лікаря, «относившейся в высшей степени добросовестно к своим обязанностям». У своїй заяві про трагічний випадок із Петерс Смірнов писав: «я утверждаю и со мной согласны все врачи, что на смерть покойной Петерс нельзя иначе смотреть как на смерть, происшедшую под влиянием острого психоза: факт смерти больной, против которой она как врач приняла все меры, и в которой она несколько не повинна, настолько потряс нравственно покойную Петерс, что этот нравственный яд, проникший в её душу, отравил её и жизнь для организма стала невозможной настолько, насколько она делается невозможной от отравления всяким физическим ядом». З огляду на те, що Марія Карлівна була єдиною опорою і годувальницею сім'ї, яка нещодавно витратилася на переїзд у Миколаїв, облаштування тут і лікування хворої сестри, що сім'я після смерті Марії Карлівни залишилася без засобів для існування, Попечительна рада прийняла «на общий счет содержания больницы расходы по погребению покойной – 139 руб, а также некоторые её авансовые долги – 86 руб, всего 225 руб» і на прохання заявників постановила клопотати перед міською думою про допомогу сім'ї.

Міська дума на засіданні 12 жовтня 1904 р. за поданням управи розглянула це питання. На засіданні під час обговорення один із гласних думи лікар В. І. Канонников сказав про свою колегу, яка стала жертвою надто чутливої совісті, слова, винесені в заголовок нашої статті: «Покойная Петерс – идеальный врач с душою кристаллической чистоты», і що «дума должна, обязана чтить память таких идеальных врачей, каким была покойная Петерс». Поділяючи таку думку, гласні майже одностайно постановили видати матері та сестрі М. К. Петерс її піврічне жалування – 450 руб.

Пізніше мати Марії Карлівни Петерс через міську думу щиро подякувала всім за співчуття і допомогу.

Учинок М. К. Петерс і сьогодні примушує задумуватися над лікарською совістю і відповідальністю, чого інколи так бракує в сучасному медичному середовищі.

Валерій ЄРМИЛОВ,
доктор історичних наук, кандидат медичних наук
м. Миколаїв

● Конференція

Щастя та цивілізаційний розвиток

14-15 листопада 2019 р. у м. Львові відбулася Міжнародна науково-практична конференція «Щастя та цивілізаційний розвиток», яку разом з партнерами, організували і провели представники кафедри філософії та економіки Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького.

У межах доповіді медичне товариство мало слушну нагоду виступити і поділитись своїми міркуваннями на тему «Щастя і правова медицина: пошук балансу». Отож, обговорювали щастя і здоров'я, щастя і професію лікаря, а також правову медицину та щастя, з наголосом, зокрема, на судовій практиці у цьому контексті.

Захід особливий своєю аудиторією, адже поєднав лікарів, митців, психологів, правників, які в унісон говорили про таку просту та водночас складну категорію.

І як підсумок – висновок: у кожного своя формула щастя, але бути щасливим – це рішення, яке приймаємо ми, адже джерелом щастя є Людина, промінчики енергії щастя якої, світять для інших!

Саме до такого розуміння дійшли слухачі разом із неперевершеним лектором, доктором філософських наук, професором, завідувачем кафедри філософії та економіки Львівського національного медичного університету ім. Данила Галицького Ігорем Держко. Йому завжди вдячні за запрошення, мультидисциплінарний креатив та цікаві тематики заходів.

